

АЛЕКСАНДАР ТАНУРЦИЋ

ЛАКРИМАРИЈУМ

Уредник
Корана Боровић

Copyright © Александар Танурџић, 2022.
Copyright © ИК Прометеј, Нови Сад 2022

Сва права задржана. Ниједан део ове књиге не може се користити нити репродуковати у било ком облику без писмене сагласности издавача.

АЛЕКСАНДАР ТАНУРЦИЋ

Лакримаријум

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

Од свега оног што остављамо,
нашој деци остаће
црвене очи и горак укус соли.

Со, Бранислав Живановић

I

Скувала је себи чај.

Њена је одлука да се у потпуности одрекне кофеина, па је често заузета читањем хемијског састава сокова, нарочито оних на којима је писало да су сто посто природни – њима посебно није веровала. Ова одлука ни самој јој није била јасна. Просто је помислила да је кофеин штетан, не толико сам по себи, то није знала, више се плашила његовог ефекта, тог узбуркавања целе утробе и претумбавања органа – све је морало бити смирено и сталожено, савршено припремљено за све што је чека.

Није могла да спава. Трајало је већ данима. Помислила је да сигурно нешто не штима јер њен организам није доживео недостатак кофеина као знак да би требало да се умири, да се опусти и усни на неко време. Плашила се и тих неодређености и мисли које се надовезују једна на другу у наизглед логичном низу. Вратила се на неодређености које у последње време често слуша – свако *неко, извесно, ускоро*; чак и оне одреднице које у себи ипак наслућују некакав свршетак – *несумњиво, засигурно* – све то скупа ужасавало ју је и будило упорнију несаницу од шољице кафе.

Помало се плашила и чињенице да је пронашла извесни ужитак у неспавању. Знала је да је несаница опасна, да је угрожава, али није могла да се одрекне украдених делова ноћи када успева утишати гласове, све добронамерне савете пријатеља, рођака, самоиницијативних саветодава-

ца које ништа није ни питала, а ево их како се појављују са новом причом, новом идејом, новом особом са истим проблемом, мада то и није проблем, па се све то ипак на крају добро завршило, а њој се чинило да краја нема – ни саветима, ни пријатељима, ни родбини чију бројност тек сада увиђа.

Крала је тренутке – сати се лако сведу на трен кад времена нема – крала их је и све дубље залазила у измаштане делове себе и, како јој се чини, ослобађала се сопственог недовољног постојања без изгледа за наставак.

Зарањала је дубоко у море и тако бестелесна лебдела осећајући како јој со улази у поре и чисти њену нутрину. Разлагала је воду на честице и хранила се њима како каква водена неман, чудо природе које од воде живи и не сме никада испливати на површину међу хриди и таласе – разбиће је у пену и њено постојање свешће на испарења у облаку паре и јода. Неће ни замирисати на со. Неће ни запенушати. Исплива ли постаће ништа.

Ана Катић волела је своја претеривања. Ноћ и несаница само су њени. Може бити шта год пожели, па што не и баш та водена неман усамљена у сомотском плаветнилу воде. Ноћу јој нису сметала сопствена климања главом док се, пристojна каква јесте, прави да их слуша, обавезно осмехнута у знак разумевања и прихватања свих добрих намера овог света тако групно окомљених на њу једну. Ноћу јој осмех није болео усне, није болео образе вешто га игноришући навикнута на бол.

И бол је заволела и сва прескакања срца. Разумела их је као сигурне знаке да је жива. Не само она већ и цела

њена утроба. Читав један систем, савршено непојмљив и неразумљив радио је све да је одржи на ногама, да је покрене, ногу по ногу, корак по корак, па како би му онда могла замерити што повремено заболи. Није замерала чак ни том фантомском болу који није могла лоцирати у конкретном органу; оном што се разлије свуда, што је прекрије целу, стегне и блокира, па схвати да ни најпростији удах није једноставан. Бол на граници – тако га је звала. Са чим? Вероватно са смрћу. Знала је да у тим тренуцима није животну угрожена, али је све неодољиво подсећало на крај, на гашење, на смирај, јер било је бурно и сад мора престати, мора... замрети. Није заклапала очи – затворених очију ризиковала би да се превише приближи ивици. У инат, Ана није сигурна коме и чему тачно, бечила је очи, отварала их што је више могла, мада неспособна да види било шта пред собом. Срећом, њено слепило било је осветљено. Потпуна светлост склона сенкама и тако све док не попусти, док се тело не опусти, срце откочи и почне равномерно куцкати у лаганом ритму кривице. И тако у круг, а она остаје срећна што није попустила и очи заклопила.

Само том једном делу себе имала је шта да замери. Изневерио ју је. Одрекао је се чинећи је сувом и недостојном. И управо се тако осећала – недостојном. Кад би је неко у њеним ноћним походима питао како је, сигурно би баш ту реч употребила. Не може се рећи да је религиозна, можда чак није ни верујућа, све је мање разлога за то, али није могла да не размишља о знаковима. Шта ако је све ово неки знак? Вреди ли ићи против оног што нам је, све је сигурнија у то, рођењем датом. Нешто је одувек суво у њој. Суво и испуцало.

С топлом шољом у руци пришла је прозору. Огрнута својим крупно плетеним џемпером још дубље је увукла врат у њега. Напољу је још увек мрак и улична расвета гори. Нанизане у правилном реду, светиљке су губиле битку са мраком. Нису било довољно јаке да би осветлиле улицу, па су више деловале као њен декор.

Густо новембарско јутро само што се није појавило. Колико год се трудила да ухвати смену дана и ноћи није успевала. Тај тренутак упорно јој је измицао и само би схватила да више није мрачно. Свануло је, а она није видела како и када се то десило. Као брзи окрет потенциометра на зиду света и неба.

Али, ево је. Покушаће поново. Ниједан прелаз, мислила је, није толико нагао и без најаве. Сигурно ће се нешто ускомешати у невидљивој прозачности, а она ће то схватити и ухватити тренутак и о њему заувек ћутати. Довољно јој је само једном да види и разуме, као нешто од пресудне важности.

За сада јој успева да не трепне, или трептања није ни свесна. Превише је пријатна топлина плетеног џемпера и упорна топлота тиркизне шоље у њеним рукама. Обгрлила ју је као да нечије образе држи међу длановима и све се чини као опозит стерилном, минималистички уређеном стану у који се привремено доселила. Тој црно-бело-сивој фотографији ентеријера сада је окренула леђа и све боје скупила у тиркизну шољу. У шољу и свој поглед уперен негде тик испод уличне лампе, у ту купасту завесу светла и измаглице, хладног ветра што бунтовно долази у налетима.

Помало се стресла иако није осетила вањску хладноћу, али је могла да је замисли како пуже и увлачи се кроз пукотине на зидовима које у реалности не постоје, али је морала да их осмисли како би слици дала смисао. То је одлика њене имагинације, и у њој мора бити каквог таквог смисла, ни она не сме бити толико својевољна и неухватљива, али је у пукотине била сигурна, јер ништа на свету није целовито. За ово није имала неко објашњене, толико је ипак могла допустити својој имагинацији у украденим деловима ноћи.

Ено је тамо на улици. Види се подно лампе на замишљеној бини театра без публике. Сцена се сама издигла, а сценографија се пред њеним очима волшебном материјализује из комбинације мрака и светла, финих честица прашине и незаобилазног ветра. У холограму јасно види себе. Мала је. Има свега девет година та мала Ана тамо на сцени уличног театра. Овде нема режије, јер није ни потребна. Она зна шта ће мала Ана следеће учинити. Јасно осећа мирис њене дуге црне косе. Види је како се врти по соби у усхићењу девојчурка. Слути и њене намере, можда је помало и заборавила детаље, али их нагонски осећа, као да та девојчица никада из ње није изашла. У глави мале Ане врти се једна мисао. Ана жели да је сада дозове са прозора и прекине јој ту играрију. Помишља да је играчка који посматра управо тај кључни тренутак којим је себе обележила. Ипак, не би хтела да уплаши ту малу Ану. До краја ће одгледати играчку.

Ивице сценографије сада су јаче, оштрије и израженије. Све је очврсло и може чути малу Ану како деветогодишњим

босим стопалима лупка по бродском поду њене дечје собе. Види је како пажљиво прилази вратима и као да ће прећи улицу, гледа и лево и десно, чуљи уши како би се уверила да су сви довољно далеко и баш нико је неће ухватити у њеној игри. Спонтано је своју игру доживљавала као нешто срамотно, није тачно знала зашто, али је осећала да је то нешто што се тиче само одраслих. Њој је само девет, девет и по, волела је да нагласи, али и тих *и њо* су још много далеко од одраслих и онога што је волела да замишља. Сестра би је сигурно задиркивала. Већ је може чути како трчи кроз кућу и цичи *Ана се иџра одраслих*. Све то довело би до непотребног објашњавања, а искрено говорећи, објашњење није ни имала.

Врата је оставила одшкринута. Није смела скроз да их затвори како би на време могла чути кад се неко приближава. Задовољно је протрљала своје мале дланове и онако боса пришла великом огледалу наслоњеном на зид поред још већег ормара. У том огледалу видела се цела. Чак и да је виша него што јесте опет би је сву могло прогутати. Прво се мало огледала. Детаљно. Из свих углова. Чак му је и леђа окретала, па брзо окретала главу, намерена да буде бржа од одраза. У овоме, наравно, никада није успевала, али је била задовољна оним што види. Волела је своју дугу црну косу способну да ухвати и у себе упије и најмањи зрак светлости задржавајући одсјај. Крадљивица светла, мала Ана и лопов ноћи на прозору.

Ана са прозора посегну за својом косом, али јој у руци не остаде ништа, па само настави да гледа кроз прозор одлажући на сточић поред шољу коју умало да испусти.

Мала Ана се ипак мало намршти на свој одраз. Не изгледа као мама, нема тих облина и по томе зна да јој је џаба што наглашава оно *и њо*, по томе зна да није ни близу одраслим женама, штавише, ближа је дечацима и њиховом обличју. Због тога је и облива руменило чак и пред самом собом, када год се игра овога.

У знак подршке, самој себи је климнула – Ана на прозору уради управо супротно, али покрет остаде без ефекта – климну тој малој храбрици и за тренутак напусти простор у ком настаје одраз. Прилази белој чипканој завеси и једним снажним трзајем своје мале шаке свлачи је са карнише. Мајци ће после рећи да је запела, просто је морала за нешто да се ухвати, па практично јој је живот спасила – биће помало драматична мала Ана. Сигурно је већ постала сумњива та њена неспретност, али мала Ана не мари, свакако ће помоћи мајци да је поново окачи као и сваки пут до сада. Биће навигатор и побринуће се да размак међу штипаљкицама буде апсолутно једнак. Али, о томе ће мислити после, кад не буде имала другог избора. Сад ју је већ скинула, па боље да једноставно настави.

Мала Ана се подвлачи под чипкасту белину и помало подсећа на рибу ухваћену у мрежу. Баш тако се и мигољи под материјалом све док не исплива на други крај и постане оно што је замислила. Устаје и поново се оцртава у огледалу. Стоји пред собом измењена. Потпуно другачија мала Ана. Сновићење рибара и свих напуштених острва. Лебдећи дух прошлости саткан од измаглице речи, мисли и свега провидног. Она је отелотворење белине и свега што је чисто. Велики талас што завршава пеном ухваћеној

у четкици ренесансних сликара, свих фотографа новог доба чије фотографије миришу на старо.

Мала Ана ручицама поравнава вео да јој лепо падне преко рамена. Срећна је и замишља да је пред олтаром. На лице навлачи озбиљност младе пред строгим свештеником спремна да изговори *судбоносно да*. Није сигурна шта то тачно значи, ни каква је судбина оних који су *да* изrekli, али је чула да се то баш тако назива, тако и никако другачије – изговорила је *судбоносно да*.

Мала Ана сада га изговара сопственом одразу. Да – понавља још једном за сваки случај. Потом скида вео и обува штикле, које је због свог играказа морала украсти од мајке, баш као и торбицу коју сада качи преко рамена. Поново се огледа и као да јој нешто фали. Као да слика није потпуна. Није зато што малене усне и очи нису нашминкане. Није до тога. Мала Ана иде корак даље. Несигурним кораком високих потпетица и превеликих ципела и торбице која је удара по коленима и саплиће, мала Ана прилази кревету, узима јастучић и ставља га себи под мајицу.

То је то. Сада је све на свом месту. Враћа се свом одразу у огледалу. Свој одраз посматра из профила и мази свој набубрели стомак.

Улична расвета се погаси.

Одједном и сва.

Слика мале Ане у трену се распрши и играказ би готов.

Ана Катић затече себе са обема рукама положеним на свом равном стомаку.

II

Уши су јој се запушиле. Као да је нагло пременила надморску висину, па се одједном винула негде изнад облака, или спустила дубоко под земљу – Ана ништа не чује. Осећа како јој се притисак пење у главу, пробија све мождане баријере и притиска јој лобању. Да је више фокусирана, успела би да га обликује у глави и илуструје себи мехур негде између овалне кости лобање и мозга који личи на орахов плод, а онда, немајући куд, шири се и наилази на свеprisутне пукотине и успева да се пробије до ушних канала отпуштајући се кроз шкољку. Ана не чује море. Ово шуштање није ни близу удаљеног звука воде и таласа, више је налик муку и ако ускоро не отвори уста доћи ће до нечујне експлозије.

Не усуђује се. Отвори ли уста сигурна је да ће се пара која јој испуњава лобању неким чудом кондензовати и пронаћи пут кроз један други канал; овлажиће јој очи и ето воде коју је волела. И биће слана. И краја неће имати.

Ана бира да уста држи затворенима – радила је то толико пута и никад јој се још ништа страшно није десило због свих прећутаних одговора, које је, уосталом као и сви, налазила тек касније кад више нема коме да одговори.

Ето тог клупка које јој се у глави ствара, мрси мисли и затеже се. Све се испретумба, па још више умрси и ко ће после тражити главну нит, затегнути је и почети са

одмотавањем; слагањем у смислено и линеарно. Овако, мисли јој затежу затворене усне и творе нешто што само наличи на осмех, а она се нада да се не види да је напрегнут и склон пуцању.

Има среће. Нико је не примећује, јер као ни претходна три пута, она једноставно није битна. Ово нису њене вести, није њена срећа, али зна да се у њој мора учествовати, зна да се од ње очекује да буде срећна у име ње, њене сестре.

Јасно је Ани. И сама се пита одакле онда долазе ови мрачни нагони; одакле овај свепрожимајући осећај љубоморе, извесне неправде. Не сме се одати, и то зна, па сва ускомешана ипак попушта сузама и прилази сестри да честита – трећи пут.

Нико није приметио Анине мисли. Штавише, сузе су оприродиле њену реакцију за нијансу претеранију него што би требало. Али опет, која сестра неће заплакати кад чује да ће постати тетка трећи пут. Плаче Ана и грли сестру, а онда се сусреће са свим погледима за столом. Сва соба се на њу сручила и одједном осети на својим раменима трљање свачијих дланова, саосећајних и меких, толико саучесничких да је џемпер почео пуцкетати од електрицитета.

Насмеја се брзо и невешто и сва збуњена учини покрет руком као да ће бацити дугу косу преко рамена иако је свесна да јој досеже тик испод браде. Спустила је поглед и заједно са њим себе на столицу. Била је нижа него што је мислила, па трупну као неко беживотно тело. Инстинктивно узе виљушку и нож и усредреди се на тањир игноришући гунгулу и метеж док су они, удаљенији од се-

стре, извлачећи и увлачећи столице, па запињући кретали ка њој да јој честитају којекаквим неартикулисаним звуковима који само личе на реченице, али су далеко од тога. Чудно је како се у тим срећним тренуцима људи обезуме, као да моћ говора никада није ни постојала и Ана ухвати тачност синтагме „моћ говора” и схвати у брзини својих мисли да кад не можеш ништа рећи постајеш потпуно и истински немоћан. Осим кад бираш да ћутиш.

Она ништа бирала није. Без њеног знања одузете су јој могућности. Знала је, чула је, није била неинформисана, али никада себе није убрајала у ту скупину. Притисла је виљушку и кажипрст јој побели од притиска. Нож готово и да није био потребан. Савршено испечен комад меса растакао се под притиском. Видела је како се расипа у месне кончиће, у жилице, нудећи се зубима да га прегризу и сажваћу. Запахну је мирис свежег меса нетом заклане животиње. Облачак зачињене паре увуче јој се у ноздрве, прође кроз синусе, запече јој очи, виљушка зашкрипа и њој се коначно смучи.

Покуша да задржи оно што јој се скупило у грлу салветом – волшебно примети да је зелена и то јој се из непознатог разлога уреза у памћење – али убрзо постаде свесна да јој подухват маскирања органске реакције тела неће поћи за руком, па се неприметно, што је брже могла извуче са столице и изађе из трпезарије.

Обрела се у својој соби.

Пустила је своје тело да падне на кревет и лице зарони у јастук. Више јој се не плаче. Притисак у глави јој је попустио и сад је спремно удисала мирис јастука, оног њеног

дечјег, што не мирише ни на шта посебно, већ просто на прозрачност и чистоћу. Ана пожелела да су јој и мисли такве. Сада, удаљена од стола, сигурна да нико неће поћи да је потражи, посрами се своје реакције и саме себе. Поново се доживела као свеукупност двојних емоција сударених у њеном средишту, па се смеје и плаче истовремено, безгласно и једно и друго. Опасан је такав судар. Набој је велики и она је тада ближа боговима, ближа животу и ближа смрти, као да у том судару открива изнова и изнова своју људскост, пакосну и благу све у исто време. Знала је да није довољно једноставно бити жив, али је истовремено веровала да је свачије постојање разложно, и откриће се пре или касније. Она је бар добила прилику. Бар може да осећа. Колико ли је оних који се никада нису родили нити ће икада такву прилику добити? Ко се све није родио, питала се Ана. Какви велики умови нису осванули, какве велике приче није имао ко да напише, музику да компонује, траг да остави, а ето ње, живе и мелодраматичне како удише свежину свог јастука не извињавајући се никоме за сопствено постојање.

Умори се од лежања на преткратком кревету. Колена су почела да се јављају болним знаковима, говорећи јој да им је доста жуљања о дрвену страницу кревета. Ана се одупре рукама и седе на кревет руком поправљајући јастук и одлучи да је ипак боље да га окрене на другу страну како би прикрила мокре печате на тканини што су остали за њом. Ето где је пустила део свог генетског материјала. Потрошила га на сузе. Обећа себи да неће више, али у исто време и одмахну главом, спонтано укрштајући прсте на

рукама, знајући да то што мисли једноставно није истина. Осмехну се самој себи и наруши тишину собе.

Опрезно, као да је први пут у њој, Ана поче да је осматра и примети да се ништа није изменило. Све је на свом месту, све ћути тамо где је ко зна када остављено. Ћути и постоји као да јој даје пример како се постоји без жаљења, тегобе и мучења.

Осети на себи зраке светлости. Коси пресеци сунца пробијали су се кроз прорезе ролетни и у сопственом заласку падале по њеним рукама. Она се спусти уз ивицу кревета, седе на под и лице постави под светлосне косине жмиркајући. Зраци и трепавице, као секунд након буђења играли су се са тишином собе. Својим полупогледом ишла је од плафона до пода све више покушавајући да светлост и удахне, као да јој није било довољно да је само осети на кожи. Светлост се слаже, таложи, одбија од површину огледала и Ана тај светлосни рикшет потражи на супротном зиду. И ето је опет где стоји. Девет и по година има и милује јастук под мајицом.

Није издржала. Устала је, отресла остатке светлости са трепавица и окрећући главу од зида изашла из собе. Пожелела је ваздух и ветар и ноге је одведоше напоље. Једва је успела навући патике и не везујући пертле, нити се коме јављајући изашла на тиху сеоску улицу у којој је одрасла.

Овде је небитно куда се креће. Неће се изгубити. Улице су довољно пусте да никога не сретне, или да хода средином цесте без бојазни да ће је нешто ударити. Ана помисли како су села и куће подеснији за драматичне изласке. Увек се може успешно истрчати из куће. Чак и оне куће са

великим двориштима не одступају од ове Анине идеје, на-
против, дозвољавају залет за излетање на улицу уз тресак
гвоздене капије. Ана неће лармати. Само ће се прошетати
у нади да никога неће срести.

И није никога срела. Као да свет препозна кад је потреб-
но уклонити се. Као да је улица знала да ће она баш тада
изаћи, па је све оне што су је походили и газили спровела
до одредишта баш на време да се Ани пружи празан пут.

Ништа од овога Ана није романтизовала. Није ову се-
оску цесту претварала у пустињу у Аризони, руске степе
или кратер на Месецу. Не, довољно јој је било што је пуста
и са обе стране наткриљена дрвећем чије име никада није
научила.

Могла је да чује сопствене кораке, лупкање пертли које
тек сад завеза и тај меки звук ђона патика забави је и осе-
ти како се опушта, али убрзо постаде недовољан. Било је
превише размака у меком утискивању ђона о разровани
бетон и Ана пожелеле да скрати паузу између два гажења.
Мук између два тона учини јој се сувише дуг, па убрза ко-
рак, али ни то јој не би довољно; желела га је непрекидно и
уједначено. Није јој преостало ништа друго него да потрчи.

Неће дуго. Не може дуго, није навикла на трчање. Само
ће ту до ћошка, овако јој се мисли брже проветравају. Али
ћошак дође исувише брзо и она не застаде. Настави трчати
макар до оног тамо. Осети како јој се мишићи на бутинама
затежу а листови шире и натичу, дође ћошак, а она у инат
болу не стаде. Скрнула је за угао и једноставно настави-
ла упуштајући се у овај лавиринт правилних улица што је
брже могла.